

ВІДГУК

**офіційного опонента, професора кафедри фізичної терапії, д.мед.н.,
Пустовойта Бориса Анатолійовича на дисертаційну роботу Шевчук Юлії
Володимирівни на тему «Зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з
остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та
ерготерапії», представлену на здобуття наукового ступеня доктора
філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 227
Фізична терапія, ерготерапія.**

Актуальність обраної теми дисертації. Падіння є актуальною проблемою сфери охорони здоров'я, оскільки загрожують тяжкими наслідками, несуть ризик втрати незалежності та інколи навіть самого життя осіб похилого віку, суттєво погіршують психічний стан таких людей, ведуть до соціальної ізоляції. Частота падінь суттєво зростає після 60 років. За даними досліджень у віці 65 років та старше щорічно падають 35 %, тобто, кожна третя особа. Остеоартроз суглобів нижніх кінцівок, який є найбільш частим захворюванням суглобів та самим поширеним хронічним станом людей похилого віку в усьому світі, також призводить до падінь.

Було встановлено, що роль фізичної терапії та ерготерапії є беззаперечною для хворих на остеоартроз. Засоби фізичної терапії та ерготерапії також є ефективними, щоб знизити ризики падінь. Відмічено покращення руху у суглобах, баланс та координацію рухів, як результат виконання спеціальних терапевтичних вправ, так і уможливлення виконання значущих занять в безпечному середовищі, чому сприяє робота ерготерапевта.

Все вищезазначене, відсутність у вітчизняній літературі інформації про зменшення ризику падінь та наявність закордонного досвіду використання окремо засобів фізичної терапії, та окремо – засобів ерготерапії, обумовлює актуальність розробки комплексної програми зменшення ризику падінь у осіб

похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 роки за темою 4.2 «Організаційні та теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0116U001609) та Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 роки за темою 4.1 «Підвищення рівня функціональної незалежності та заняттєвої участі осіб різних нозологічних груп за допомогою програм ерготерапевтичних втручань» (номер державної реєстрації 0121U107532). Роль автора полягає в розробці комплексної програми зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії.

Особистий внесок здобувача полягає у формуванні напряму досліджень, основних ідей і положень, аналізі спеціальної літератури, що стосується теми досліджень, та узагальненні наукових даних, організації та проведенні дослідження, аналізі та інтерпретації отриманих результатів, розробки та впровадженні комплексної програми втручань.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій базується на достатній кількості клінічних спостережень і застосуванні адекватних методів статистичної обробки одержаних даних.

Для вирішення поставлених завдань автором застосовано прості та ефективні сучасні методи дослідження, серед яких інтерв'ю, спостереження, тести WOMAC, TUG, 30 CST, шкала рівноваги Берга, FES-I, LEFS, опитувальника якості життя SF-12; застосовано Міжнародну класифікацію функціонування, інвалідності та здоров'я.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що впливають із одержаних результатів, слід вважати обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній:

– *уперше* за даними наукової літератури та особистих досліджень проведено детальний аналіз факторів, що призводять до падінь, здійснено їх поділ на групи та з'ясовано, що на більшість з них можна вплинути, попередивши падіння;

– *уперше* застосовано комплексний підхід до поєднання втручань з ерготерапії та фізичної терапії в темі падінь та розроблена програма, яка представляє інтегрований підхід до вирішення проблеми падінь;

– *підтверджено* тенденцію до зростання частоти синдрому падінь серед жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок; розглянуто та узагальнено підходи та стратегії, які застосовуються у світовому досвіді для попередження синдрому падінь у жінок з остеоартрозом, що включають ерготерапію, фізичну терапію, програми підтримки з боку медичних та соціальних служб та інші методи;

– *підтверджено* зв'язок між остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок та ризиком падіння; враховано соціальні аспекти та аспекти середовища як можливі чинники ризику;

– *підтверджено* вплив соціальної ізоляції, низького рівня фізичної активності та несприятливих умов середовища на збільшення ризику падінь;

– *підтверджено* доцільність визначення ступеню ризику падіння на початковому етапі роботи з особою похилого віку;

– *підтверджено* позитивний вплив фізичних вправ на покращення рухових навичок та координації, запобігання падінням;

– *підтверджено* значення ерготерапії у попередженні падінь серед жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок. *Уперше* підібрані втручання, які включають: навчання безпечного виконання занять, розвиток навички усвідомлення та правильного реагування на небезпечні ситуації,

стратегії захисту суглобів, модифікацію середовища та інші втручання, які лише в комплексі є ефективними у зменшенні ризику падінь;

– *підтверджено* вплив психосоціальних чинників на ефективність фізичної терапії та ерготерапії; *уперше розроблено* і впроваджено компоненти психологічної підтримки з метою підвищення мотивації до занять;

– *підтверджено*, що раннє і акцентоване на профілактиці попередження падінь підвищує якість життя жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок, знижує ризик подальших ускладнень, знімає тягар фінансових витрат, про який зазначено в літературі, із сімей та держави;

– *доповнено дані про* переваги включення елементів фізичних вправ у втручання з ерготерапії, що покращує впевненість особи у своїх здібностях, уможливорює виконання нею значущих занять, зменшує страх падіння; *доповнено дані про* оптимальні часові інтервали та тривалість занять з особами похилого віку з метою досягнення максимальної ефективності без підвищення ризику травм;

– *доповнено дані* про те, що співпраця між різними спеціалістами (фізичними терапевтами, ерготерапевтами, лікарями) є максимально ефективною в профілактиці падінь.

Практичне значення роботи. Застосування комплексної програми засобів фізичної терапії та ерготерапії, сприяло зменшенню ризику падінь жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок, покращенню функціонального стану даної категорії осіб, їх мобільності та координації, підвищило можливості на рівні активності та участі, покращило якість життя жінок. Результати дослідження свідчать про можливість застосування його наукових положень і висновків у практичній діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів, що займаються з людьми похилого віку в медичних та соціальних закладах.

Крім того, отримані результати використовуються у лекційному матеріалі та практичних заняттях з навчальних дисциплін «Терапевтичні вміння та

навички ерготерапевта», «Ерготерапія в геріатрії» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня магістра за напрямком «Ерготерапія» Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Оцінка дисертаційної роботи за змістом. Структура дисертаційного дослідження складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку тексту комп'ютерного набору державною мовою. Робота містить 17 додатків, 19 таблиць та 27 рисунків. У бібліографії подано 260 наукових та спеціалізованих джерел, що свідчить про володіння наукометричними базами даних, здатність аналізувати та систематизувати інформацію з досліджуваної проблематики.

Анотація містить всі необхідні компоненти та традиційно викладена двома мовами.

Вступ містить всі необхідні складові: здобувачем обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, надані методи дослідження, зазначено особистий внесок здобувача, вказано кількість публікацій автора за темою дисертації та наведено інформацію про апробацію роботи.

У першому розділі «Сучасні теоретичні і практичні аспекти фізичної терапії та ерготерапії зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок» автором проведено ґрунтовний аналіз сучасних даних літератури щодо актуальності проблеми падінь серед осіб похилого віку, проаналізовані дані джерел, в яких досліджувались питання зв'язку остеоартрозу та падіння, проаналізовані засоби фізичної терапії та засоби ерготерапії, які використовуються в світі з метою профілактики падінь.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» описано методи дослідження та особливості їх використання, етапи організації дослідження, яке було проведено на базі Університету III віку «Активне довголіття» при Вишгородському міському територіальному центрі соціального обслуговування Вишгородської міської ради в рамках двох послідовних та взаємопов'язаних етапів, що забезпечили належне планування, збір та обробку інформації, її аналіз та синтез. У дослідженні взяли участь 48 жінок віком від 62 до 89 років, які були розділені на 2 групи – основну (ОГ) та контрольну (КГ), по 24 особи в кожній. В основну групу потрапили жінки з ураженням суглобів нижніх кінцівок остеоартрозом. В контрольну – без ураження суглобів.

У третьому розділі «Характеристика стану жінок похилого віку на етапі попереднього дослідження» автором представлено детальну характеристику стану жінок, включаючи вік, вагу, зріст, індекс маси тіла, зайнятість, з ким проживають, чи мали вони падіння за останній рік та страх падіння; проаналізовані хронічні хвороби досліджуваних обох груп; дана зведена інформація по всіх шкалах і тестах, які використовувались для осіб обох груп; проведено аналіз кореляційних взаємозв'язків між обмеженнями на рівні структур та функцій організму та активністю і участю жінок, хворих на остеоартроз. Зібрані на етапі попереднього дослідження дані дали продемонстрували відмінності між групами за всіма показниками шкал та опитувальників, які були статистично значущими ($p < 0,01$).

У четвертому розділі «Обґрунтування та розробка програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок» представлено комплексну програму засобів фізичної терапії та ерготерапії, що базуються на наступних методологічних принципах: дотримання мультидисциплінарного підходу; клієнт центричний підхід; застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ); формування

цілей в форматі SMART; врахування принципу нейропластичності; комплексність підходу до оцінки ризику падінь; застосування моделей ерготерапії. Також визначені критерії ступеню ризику падінь, згідно яких особи основної групи потрапили до осіб із середнім ступенем ризику падінь, а особи контрольної групи – до осіб з низьким ризиком. Комплексна програма засобів фізичної терапії та ерготерапії тривала 6 місяців за проводилась за 2 періодами: підготовчий та основний. На кожному з етапів були свої цілі та завдання. Заходи фізичної терапії та ерготерапії проводились по 2 рази на тиждень в груповому форматі, по 6-8 осіб.

У п'ятому розділі «Ефективність застосування програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок» автором представлена динаміка показників функціональної незалежності та якості життя досліджуваних осіб, проведено порівняльний аналіз показників обох групи до та після завершення дослідження.

Варто звернути увагу на те, що за результатами статистичного аналізу виявлено, що в основній групі відбулись достовірні відмінності за всіма досліджуваними показниками ($p < 0,01$), в той час як в контрольній групі певні показники не зазнали істотних змін. Також доцільно відзначити, що між результатами осіб обох груп як до дослідження, так і після його проведення зберіглась достовірна різниця за всіма показниками ($p < 0,01$), хоча деякі з показників осіб основної групи покращились набагато більше, ніж показники контрольної групи.

В шостому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» проведено аналіз отриманих результатів, проведено їх порівняння з результатами наукових напрацювань інших авторів, окреслено дискусійні питання, узагальнено основні результати дисертаційної роботи, її наукова та практична значущість.

У роботі відображено три групи даних, що були отримані за результатами проведеного наукового дослідження, а саме ті, що *підтверджують, доповнюють і абсолютно нові дані*.

Висновки узгоджуються із завданнями, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, обґрунтовані та достовірні, відображають новизну та практичну значущість роботи.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях за темою дисертації

Наукові результати дисертації висвітлені в 7 наукових публікаціях: 3 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 4 публікації апробаційного характеру.

Основні положення дисертації, її висновки та результати презентовано на міжнародних науково-практичних конференціях: XIV Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2021), Міжнародній конференції «Fyzioterapia a zdravie» (Trenčín, 2021), XV Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2022), II Міжнародному медичному онлайн-форумі міжсекторальної взаємодії лікарів Фаза 2: Реабілітація травм війни. #ВрятуйКінцівку (Київ, 2023), IV Науково-практичній конференції з міжнародною участю (Запоріжжя, 2023), Мультидисциплінарному конгресі з мультидисциплінарної реабілітації: формування стратегії роботи в умовах війни (Львів, 2023).

Разом з тим, виникли питання щодо уточнення окремих положень. Проте вони не є принциповими і мають дискусійний характер.

1. Чи враховувались особливості хірургічного втручання з ендопротезування при підборі засобів фізичної терапії для осіб з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок?

2. Яким чином принцип нейропластичності враховувався при побудові програми?
3. Чим обумовлюється відсутність в роботі втручань для осіб з високим ризиком падінь? Чи сильно програма осіб з високим ризиком падінь буде відрізнятися від програми, запропонованої для осіб із середнім ризиком падіння?
4. З якою метою застосовувались тести WOMAC, 30 CST, FES-1, LEFS, якщо згідно запропонованого алгоритму достатньо застосувати тест «Встань та йди» та шкалу балансу Бергу для визначення ступеню ризику падінь?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Шевчук Юлії Володимирівни на тему: «Зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії» є самостійним завершеним кваліфікаційним науковим дослідженням, виконана здобувачем особисто, має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

В роботі наведено нове вирішення актуального питання сфери охорони здоров'я – зменшення ризику падінь серед осіб похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок шляхом поєднання засобів фізичної терапії та ерготерапії.

Зауваження до роботи не принципові, не знижують цінності отриманих результатів, опубліковані автором праці відображають матеріали дисертаційного дослідження.

Робота відповідає вимогам спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом

